

Kínaiak és a magyar állampolgárság

2001 és 2006 között mindösszesen 46 kínai állampolgár kapott magyar állampolgárságot.¹ Tekintve, hogy a magyarországi bevándorlók között a határon túli magyarság után a kínaiak alkotják a legnagyobb migráns közösséget, felmerül, hogy mi állhat a rendkívül alacsony szám mögött. Jelen tanulmányban a magyar állampolgárság iránt való szerény érdeklődés okait a kínai migránsokra jellemző boldogulási és iskoláztatási stratégiákban kereselem.²

Az állampolgárság megszerzésének szándéka

Egy magyarországi bevándorlókat vizsgáló kérdőíves kutatás³ szerint elmondható, hogy a kínaiak mindössze 27 százaléka szeretne feltétel nélkül magyar állampolgárrá válni, és 32 százalék pedig teljes mértékben elutasítja a magyar állampolgárság megszerzésének lehetőségét. Ugyanezek az arányok a sok szempontból hasonló társadalmi helyzetű vietnamiak körében 41, illetve 19 százalék.

A már hivatkozott kutatás alapján elmondható, hogy a magyar állampolgárság megszerzésének igénye nem köthető alapvető migrációs és társadalmi jellemzőkhöz. Kézenfekvő lenne azt feltételezni, hogy minél hosszabb időt tölt egy kínai migráns Magyarországon, vagy minél jobban beszél magyarul, annál nagyobb valószínűséggel törekszik a magyar állampolgárság megszerzésére – ez azonban nem látszik az adatokból: a Magyarországra érkezés időpontja vagy a magyar nyelvtudás és a magyar állampolgárság megszerzésének szándéka között statisztikai értelemben nincsen összefüggés. Az állampolgárság megszerzésére való törekvés továbbá független nemtől, kortól, iskolai végzettségtől. Elsőre talán az is meglepőnek tűnhet, hogy a magyarországi vállalkozással bíró kínaiak sem törekszenek a magyar állampolgárság megszerzésére. Véleményem szerint a jelenség mögött azok a speciális stratégiák állnak, amelyek a kínai migránsok esetében összekapcsolódnak a társadalmi és földrajzi mobilitással.

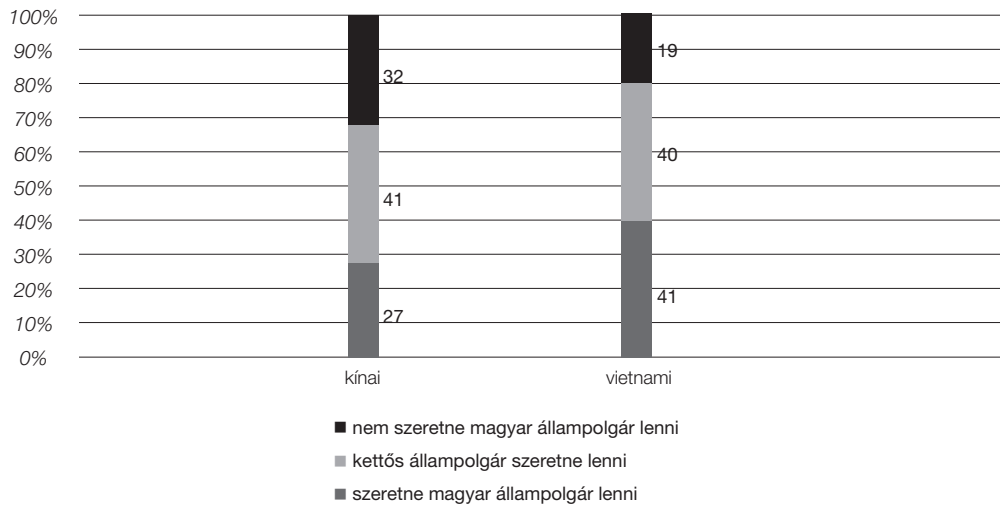
¹ Forrás: <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/allpolg/allpolg06t.pdf>. Érdemes lett volna bemutatni a kínai állampolgársági kérelmek alakulását is, de a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalban a kézirát leadásáig ezt nem bocsátották rendelkezésemre.

² Köszönettel tartozom Várhalmi Zoltán szociológusnak, aki rendelkezésemre bocsátotta a magyar társadalomkutatók kínaiakkal kapcsolatos írásait, illetve segített kutatási adatok, statisztikák beszerzésében és feldolgozásában. Nélküle a jelen tanulmány nem született volna meg.

³ A tanulmánybeli statisztikák az MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet és az ICCR Budapest Alapítvány által folytatott Bevándorlók Magyarországon elnevezésű, Európai Integrációs Alap által támogatott survey vizsgálaton alapulnak. Az adatfelvételt 2009 júniusa és augusztusa között került sor. A kínai és vietnami alminták reprezentatívnek tekinthetők kor, nem és munkaerő-piaci státus szerint (N kínai = 200, N vietnami = 200)

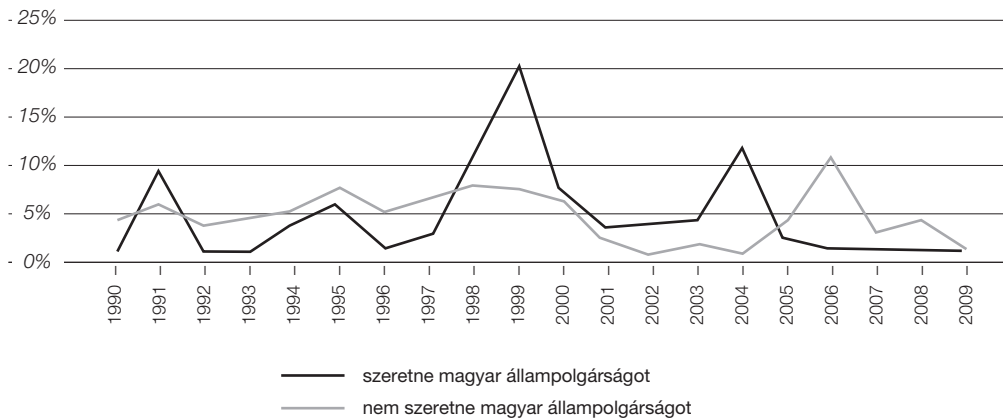
1. ábra

Kínaiak és vietnamiak között a magyar állampolgárságra való törekvés szándéka

2. ábra

A magyar állampolgárság megszerzésének szándéka és az érkezés ideje közötti összefüggés

A kínaiak 41 százaléka, a vietnamiak 40 százaléka fontolná meg a magyar állampolgárság megszerzését, ha nem veszítené el jelenlegi állampolgárságát. A kettős állampolgárság intézménye tehát jóval vonzóbb mindkét csoport számára, mint a feltétel nélküli magyar állampolgárság. Kína azonban nem ismeri el a kettős állampolgárság intézményét.

1980 előtt három állampolgársági törvény is lehetővé tette a kettős állampolgárságot a kínaiak számára: az 1909. évi Qing-dinasztia állampolgársági törvénye, az 1912. és 1929. évi Kínai Köztársaság (Zhonghua Minguo) állampolgársági törvénye. Az 1980

szeptemberében jóváhagyott Állampolgársági Törvény azonban megszüntette a kettős állampolgárság intézményét. A külföldön korábban megtelepedett, kettős állampolgársági státusban lévőkötől automatikusan megvonták a kínai állampolgárságot (Ma, 2003).

A kettős állampolgárság megszüntetését a Kínai Népköztársaság 1949-es megalakulása utáni nemzetközi helyzettel indokolták, és a kettős állampolgárok védelmében szüntették meg. Kína elszigetelt diplomáciai helyzete miatt a környező, főleg délkelet-ázsiai országokban és távolabbi „nem baráti” országokban, például Indonéziában gyanakodva tekintettek a kettős állampolgárokra. Számos esetben felmerült, hogy a kettős állampolgárok a Kínai Kommunista Pártot képviselik, kémkednek és más módon is veszélyeztetik a befogadó ország biztonságát. A délkelet-ázsiai országokban a Kínából származó kettős állampolgárok gazdasági hatalma sértette a helyi érdekeket, és számos hisztériakeltő incidensre került sor. A kínai állam a diplomáciai kapcsolatok javítása érdekében, a helyi kínaiak védelmében megszüntette a kettős állampolgárság intézményét: kivette a képletből a zavaró elemet (Shang, 2008).

Az 1980-as állampolgársági törvény meghozatalától 30 év telt el, és az eltelt idő alatt Kína és a világ is megváltozott. Kína a világ egyik legjelentősebb gazdasági hatalmává nőtte ki magát, és a nemzetközi politikában is egyre aktívabb szerepet játszik. A megváltozott körülmények okán, sokan érvelnek az állampolgársági törvény megváltoztatása mellett.

Egyesek amellet érvelnek, hogy Hongkong és Makaó „visszatérése” miatt Kínában valójában már létezik a kettős állampolgárság intézménye, így az 1980-as törvény értelmetlenül korlátoz (Yang – Yin, 2006). Mások azzal érvelnek, hogy a globalizáció és a nemzetközi kapcsolatok javulása miatt egyre több kínai vállalat külföldön munkát. Őket nem szabad az állampolgárság dilemmájába kényszeríteni (hiszen a befogadó ország állampolgárságának megszerzése, hosszú távú tartózkodás esetében, jelentősen megkönnyítheti a mindennapi életet), nem szabad, hogy az állampolgársági törvény miatt Kína értékes humán kapacitást veszítsen el (Ye, 2010). Ezzel összefüggésben érvként felmerül az is, hogy a már hosszú ideje külföldön dolgozó, már nem kínai állampolgárságú, sikeres elit örömmel venné, ha visszakapná kínai állampolgárságát, aminek eredményeképpen tőke, technikai innováció, tapasztalat áramolna vissza, s mindez tovább fokozná Kína versenyképességét. Az érvelők példaképpen Indiára tekintenek, ahol kettős állampolgárságot kínálnak a már külföldön született indiaiaknak, és arra ösztönzik őket, hogy a letelepedési országban megszerzett erőforrásaikat indiai vállalkozásokban hasznosítsák (Lessinger, 1992).

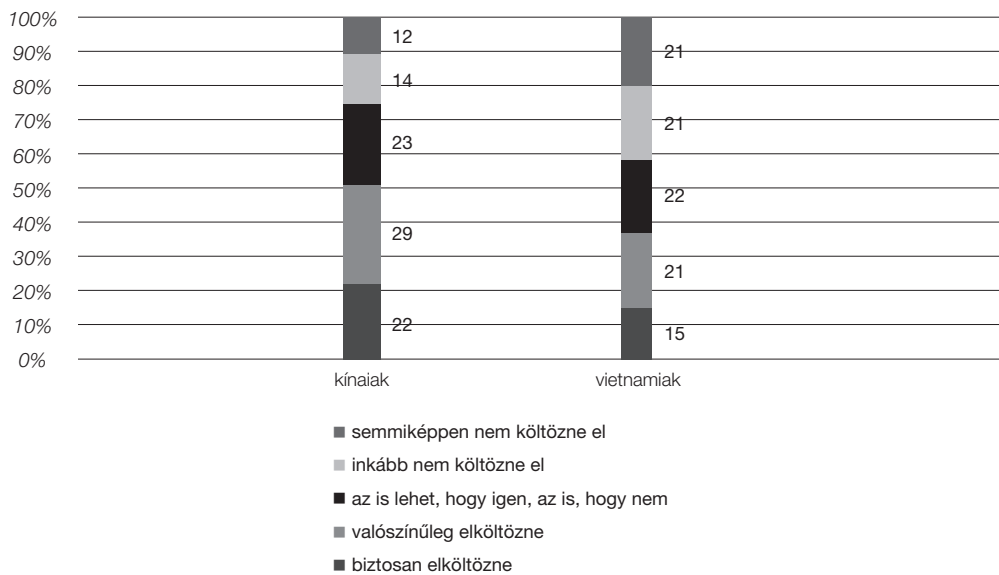
A kettős állampolgárság ellenzői elismerik a kettős állampolgárságból fakadó nemzetgazdasági előnyöket, de nem a törvény módosítását, hanem más megoldásokat szorgalmaztak. Ennek hatására született meg 2004-ben a Zöld Kártya törvény, amely olyan speciális tudású szakembereknek és topmenedzsereknek kínál előnyöket Kínában, akik kínai származásúak, de nem kínai állampolgárok (Zhu, 2009). A törvény megszületése kifogta a szelet a változtatni kívánók vitorláiból, a kérdés lekerült a napirendről.

Boldogulási stratégiák

Általánosságban elmondható, hogy a kínai migránsok körében a társadalmi mobilitási stratégiák nem a magyarországi mintákat követik – a gyűjtőpontok sokkal inkább a jelentős gazdasági fejlődésen átmenő, modernizációban hatalmas lépéseket tevő Kína és a fejlett országok köré összpontosulnak. Ezt bizonyítja, hogy a kínaiak 51 százaléka biztosan vagy valószínűleg elköltözne Magyarországról, ha javítani tudná ezzel életkörülményeit. Ugyanez az arány a vietnamiak esetében „csak” 36 százalék.

3. ábra

Kínaiak és vietnamiak elköltözési szándéka

Azok, akik életszínvonaluk javítása érdekében elköltöznének Magyarországról, elsősorban másik európai országba mennének (52 százalék), de jelentős azok aránya is, akik hazaköltöznének Kínába (40 százalék).

4. ábra

Hova költöznének a Kínaiak?

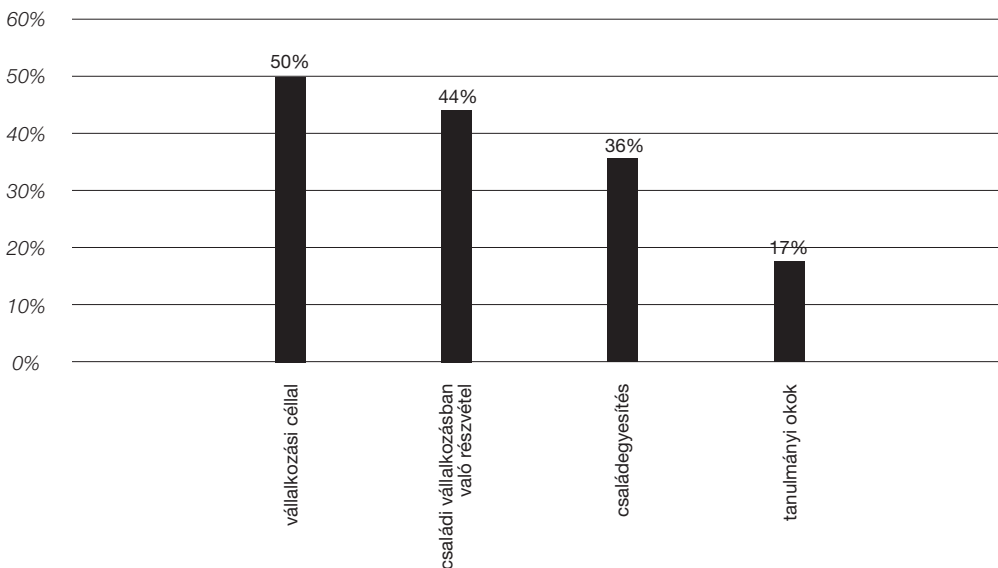

A magyarországi kínai migrációt lényegében az különbözteti meg másoktól, hogy vállalkozási céllal érkeztek, érkeznek Magyarországra. A vietnami közösség is elsősorban a kereskedelmi vállalkozásokban érdekelt, de magyarországi tartózkodásuk már az államszocializmus ideje alatt, a különböző tanulmányi csereprogramokban és gazdasági együttműködési keretekben alapozódott meg. Velük ellentétben a kínai migránsok nagyszámú megjelenését az 1986-os kínai útlevel-liberalizáció és piaci nyitás, illetve a magyar átmeneti vízummentesség segítette elő. A kínai állam számos formában ösztönözte és támogatta a külföldi vállalkozást, amit tovább katalizált a magyar rendszerváltás utáni gazdasági válság. A kínai migránsok olyan gazdasági tereket találtak itt, ahol határokon átnyúló kereskedelmi kapcsolataikra támaszkodva hatalmas profitot tudtak realizálni – ez volt a magyarországi kínai kolónia aranykora. A helyzetet Várhalmi nagyon találóan írja le: „*A budapesti és vidéki piacokon gyakran látott, rosszul öltözött, télenyáron pult mögül zoknit áruló kelet-ázsiai kiskereskedő nem feltétlenül vegetál. Nem ritka, hogy gazdasági tevékenysége inkább nagykereskedelem: beszállítója magyar üzleteknek, akár üzletláncoknak, de az is előfordulhat, hogy széles körű nemzetközi ügyfélköre van – román, ukrán, lengyel, szlovák viszonteladóknak adja el termékeit.*” (Várhalmi, 2010, 173. oldal)

A vállalkozói motivációt támasztják alá a már hivatkozott kérdőíves vizsgálat eredményei is. Eszerint a Magyarországon élő kínaiak fele kifejezetten vállalkozás beindításának a céljából, 44 százalékuk pedig egy családi gazdaságban való részvétel céljából érkezett Magyarországra.

5. ábra

A budapesti kínaiak bevándorlásának okai

A kínai bevándorlók ilyen értelemben nem jellemezhetők Li „elitmigráció” fogalmával. Elit migránsnak nevezhetők azok, akik speciális tőkéjükre, „jó hírnevükre”, tudásukra alapozva migrálnak, és ezeket kamatoztatják a befogadó társadalom elsődleges munkaerőpiacán (Li, 2002).

A kínai migránsok vállalkozók. A saját vállalkozással nem rendelkező kínaiak döntő többsége honfitársainak dolgozik, és igyekeznek kialakítani saját, jövőbeli vállalkozásuk alapjait. A kínai vállalkozások a társadalmi mobilitási stratégia eszközei, így boldogulásukat nem is a többségi társadalomra inkább jellemző elsődleges munkaerőpiacon képzelik el. Igaz, a nyelvtudás hiánya, az eltérő oktatási rendszer sajátosságai és a többségi társadalom nem mindig nyitott hozzáállása miatt ott komoly hátrányokat is szenvednének.

A kínai vállalkozások nincsenek lokalitáshoz kötve. Ezt jól szemlélteti, hogy a kilencvenes évek végére a magyarországi kínai kolónia lélekszáma jelentősen megcsappant, részben a dokumentumokhoz való hozzáférés nehézségei, részben pedig az olcsó bevásárlóközpontok erős konkurenciája miatt. Ekkor sokan hazatértek Kínába, mások a környező kelet-európai országok piacait célozták meg, hogy ott folytassák jövedelmező gazdasági tevékenységüket. A kínai vállalkozások tehát rendkívül mobilak, oda települnek, ahol gazdasági tevékenységüket optimalizálni tudják.

A kínaiak boldogulási stratégiái szempontjából a magyar állampolgárság nem nyújt a tartózkodási engedéllyel nagyobb előnyöket. Az utóbbival járó előnyök a társadalombiztosítás, oktatás vagy utazás terén megfelelőek a kínaiak számára. Ellenben a kínai állampolgárság elvesztése súlyos ár lenne a magyar állampolgárságért cserébe.

Iskoláztatási stratégiák

Az iskoláztatási stratégiák vizsgálata azért lehet releváns a magyar állampolgárság szempontjából, mert arról szolgáltat információt, hogy egy migráns közösség hogyan és hol képzei el jövőjét, mit tekint sikernek. Véleményem szerint a boldogulási stratégiák inkább a migránsok jelenéről, az iskoláztatási stratégiák a jövőről szólnak. Alább bemutatom a kínai migránsok iskoláztatással kapcsolatos dilemmáit.

Minden szülő arra vágyik, hogy gyermeke többre vigye, és manapság ennek legfőbb csatornája az iskoláztatás – ez a kínaiak körében sincsen máshogyan. Sőt a konfucianus hagyományok csak erősítik és az európaiaktól némileg eltérő színezetet is adnak a tanulás társadalmi szerepének. A konfucianus hagyományokban kiemelt szerepe van az iskolai siker és morál kapcsolatának, itt is megnyilvánul a kitartás és a szorgalom alapvető fontossága. Konfucius úgy gondolta, hogy az embereknek nagyon hasonló a természetük, csak a műveltség különbözteti meg őket (Li, 2009). A gyerekek iskolai sikerei nemcsak az intergenerációs mobilitás miatt fontosak, hanem a család becsülete, jövője miatt is. A gyerek jó iskolai eredményeivel fejezi ki engedelmisségét és így szeretetét szülei iránt: a gyerek sikere a család presztízse.

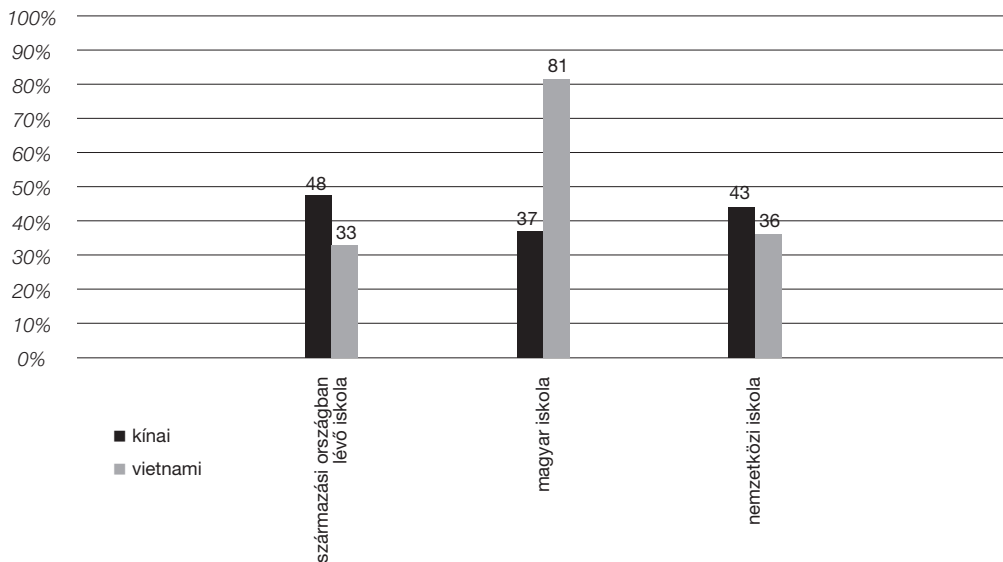
A konfucianizmusban a tanulás szélesebb értelemben vett társadalmi szerepe is jelentős. A társadalmi mobilitás mellett a közjó is az oktatáson keresztül valósulhat meg. Ezt jól szemlélteti a 2500 évvel ezelőtt írt *Beszélgetések és mondások* című könyv egyik legtöbbször idézett része: „Ha a hivatalnok dolgozik, többet tud tanulni, és jobban tudja szolgálni az embereket. Ha egy ember jól tanul, akkor hivatalnok lehet, és így szolgálhatja az embereket.”

Elméletben tehát minden kínai arra törekszik, hogy gyermekét a lehető legjobb oktatásban részesítse, de Kínában az anyagi helyzetük, lehetőségeik és szocio-kulturális beágyazottságuk gyakran nem teszi lehetővé, hogy megvalósítsák álmaikat. Egy Magyarországon vállalkozó kínai migráns számára azonban a lehetőségek széles tárháza nyílik ki. A másik lényeges különbség a Kínában és a Magyarországon élő kínaiak között, hogy az itteni kínaiak jóval többet követelnek meg a gyerekeiktől, feltételezhetően azért, mert teljesítménymotivációjuk nagyobb (Boneva–Frieze, 2001).

A kínai migránsok legszívesebben (48 százalék) Kínában lévő iskolába járatnák/járatják gyermekeiket. A második helyen a nemzetközi iskolák állnak (43 százalék). A kínai és vietnami preferenciákban leginkább a magyar intézmények kapcsán szembeötlő a különbség: míg a vietnamiak 81 százalékban, addig a kínaiak csak 37 százalékban preferálnak azokat. Milyen megfontolások állnak a kínaiak iskolaválasztási preferenciái mögött?

6. ábra

Iskolaválasztási preferenciák a kínaiak és vietnamiak körében

A kínai migránsoknak, az összetett boldogulási stratégiák miatt, számos szempontot kell mérlegelniük az iskolaválasztásnál. Az egyik legfontosabb szempont a kínai nyelvtudás. A kínai nyelv elfelejtése a migráns szülők rémálma, ezért hosszabb-rövidebb időre haza-

küldik gyerekeiket Kínába, hogy a rokonok felügyelete alatt néhány évet mindenképpen járjanak ott iskolába. A nyelvtudás elfelejtése bezárná a kapukat Kína felé, redukálná a boldogulási stratégiákat, aminek eredményeképpen bizonytalanná válna a gyerekek jövője.

Sok kínai úgy gondolja, hogy a minőségi oktatás egyedül az angolszász nemzetközi iskolákban van, de az ilyen választások középpontjában elsősorban nem a konkrét ismeretek megszerzése áll. A nemzetközi iskolák választásában sokkal fontosabb az angol nyelv és mentalitás, gondolkodás elsajátításának lehetősége. A mai világ globális falu: itt mindenkinek ismernie kell azt a nyelvet, amit nyugaton leginkább használnak, és azt a gondolkodást, amely mentén szerveződik ott a mindennapi élet. A szülők a nyelv és a mentalitás elsajátításában a nyugat-orientált nemzetközi mobilitási csatornába való bekapcsolódás lehetőségét látják, így próbálják biztosítani gyerekeik versenyképességét.

Sokan úgy gondolják, hogy magyar iskolába csak addig kell gyermekeiket járatni, amíg valamilyen szinten megtanulnak magyarul. Mások a magyar iskolákat kifejezetten az érettségi megszerzése miatt preferálják, hiszen később csak így tudnak majd nyugaton továbbtanulni. Az iskolaválasztás persze nagymértékben függ a szülők sikerességétől is. A nemzetközi iskolák, a nyugati tanulmányok jelentős összegekbe kerülnek, sokan ezt nem engedhetik meg maguknak, ilyen esetekben a magyar iskola választása inkább kényszer, mint preferencia.

A kínai migránsnak tehát több szempontot figyelembe véve kell kialakítani gyerekei iskoláztatási stratégiáját. Ennek eredménye a megszakított iskoláztatás: eszerint a gyerekek különböző típusú intézményekben, különböző országokban részesülnek oktatásban.

Az eddigiekből látható, hogy az oktatási stratégiák is rendkívül összetettek, és nem kötődnek lokalitáshoz. A magyar állampolgárságnak az oktatási stratégiák szempontjából sincs kiemelkedő jelentősége. A magyar állampolgársággal a második generáció még messzebb kerülne Kínától, ezt pedig semelyik szülő sem szeretné.

Összefoglalás

A kínai migránsok tehát nem törekszenek a magyar állampolgárság megszerzésére. Ennek oka azonban nem abban rejlik, hogy nem szeretnék Magyarországot, vagy hogy elutasítanák az európai életvitelt, értékeket. Egy másik tanulmányomban kifejtettem (Guo, 2011), hogy a magyar társadalomkutatók eltúlozzák a magyarországi kínaiak „különállását”, és a sok területen végbemenő közeledés ellenére a különbségekre összpontosítanak. Véleményem szerint a kínai gazdasági fellendülés egy olyan speciális helyzetet teremt, hogy a józan ész azt diktálja: nem szabad kapukat bezárni, nem szabad felégetni az intézményes hidakat a világ legdinamikusabban fejlődő országa felé. A globalizáció fokozódása pedig megteremti a lokalitástól független társadalmi mobilitás lehetőségét. A kínai migránsok társadalmi mobilitási stratégiái a globális térben értelmezendők,

és a lehetőségek állnak a középpontban. Márpedig a magyar állampolgárság kifejezetten korlátozó keretnek számít a földrajzi helytől független lehetőségek terepén.

Az összetett boldogulási és iskoláztatási stratégiákat Nyíri Pál magyar társadalomkutató szavai kiválóan szemléltetik: „[a kínaiak többsége] folyamatosan és állandóan alkalmazkodva mérlegel számos tényezőt, melyek között szerepel a lehetséges jövedelem és mobilitás, a legális tartózkodáshoz való jog, az életminőség és a társadalmi ranglétrán felfelé való elmozdulás esélyével kecsegtető iskoláztatáshoz való hozzáférés a gyermekek számára”. (Nyíri, 2002, 169. oldal.) A stratégiákon túl nem szabad megfeledkeznünk arról a régi kínai közmondásról sem, hogy „minden lehulló falevél a gyökereit keresi”. Vagyis az öregedő ember mindig szülőföldjére vágyik – így van ez a kínai migránsokkal is, „nyugdíjas éveiket” már Kínában töltেনék el, és már csak emiatt sem árt kínai állampolgárnak lenni.

Felhasznált irodalom

BONEVA, BONKA S. – FRIEZE, IRENE HANSEN (2001): **Toward a concept of a migrant personality.** *Journal of Social Issues*, 57. évf., 477–492. old.

GUO XIAOJING (2011): **Beilleszkedtek-e a magyarországi kínaiak? Távol-Kelet (megjelenés alatt)**

LESSINGER, JOHANNA (1992): **Nonresident-Indian Investment and India's Drive for Industrial Modernization.** In: Rothstein, Frances Abrahamer – Blim, Michael L. (szerk.): *Anthropology and the Global Factory.* Bergin & Garvey, New York, 62–82. oldal.

LI LI (2009): **Kongzi Jiaoyu Sixiang de Renwen neihe yu jiaoyu jia zhi.** In: *Jiaoyu tansu. Heilongjiangsheng jiaoyu kexue yanjiuyuan.*

LI MINGHUAN (2002): **Ouzhou huaqiao huaren shi.** *Zhongguo huaqiao Chubanshe, Peking.*

MA CHENGYUAN (2003): **Guoji fa.** *Zhongguo Renmin Daxue Chubanshe, Peking.*

NYÍRI PÁL (2002): **Új ázsiai migráció Kelet-Európába: a magyarországi kínaiak.** In: Kovács Nóra – Szarka László (szerk.): *Tér és terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 161–179. oldal.

SHANG LILEI (2008): **Shuangchong guoji zai zhongguo – qiantan zhongguo de shuangchong guoji wenti de jie jue.** In: *Fazhi yu Shehui. Yunnansheng faxuehui.*

VÁRHALMI ZOLTÁN (2010): **A budapesti kínai és vietnami gazdasági klaszterek néhány jellegzetessége.** In: Hárs Ágnes – Tóth Judit (szerk.) / *Változó migráció – változó környezet, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, Budapest, 173–189. oldal.*

YANG SHUMING – YIN HUI (2006): **Shuangchong guoji jiqi falü shijian – jianlun woguo guojifa de lifa gaijin.** *Nanjing daxue bao, Nanking.*

YE PENGFEI (2010): **Yinmin liyi, guojialiyi yiji shuangchong guoji – guanyu zhongguo shuangchong guoji de fenxi.** *In: Fazhi yu Shehui. Yunnansheng faxuehui.*

ZHU XIAOCHUN (2009): **Lun woguo chengren shuangchong guoji de liyubi.** *In: Fa xue yanjiu. Zhongguo shehui kexueyuan faxue yanjiusuo, Peking.*